

ENCICLOPEDIA JURIDICĂ ROMÂNĂ

VOLUMUL II

D-E

Universitatea
„Titu Maiorescu” din București

Institutul de Cercetări Juridice
„Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române

INIȚIATORI ȘI EDITORI GENERALI AI PROIECTULUI

Prof. univ. dr. Iosif R. Urs
Președintele
Universității „Titu Maiorescu” din București

Prof. univ. dr. Mircea Duțu
Directorul Institutului de Cercetări Juridice
„Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române

ENCICLOPEDIA JURIDICĂ ROMÂNĂ

VOLUMUL II

D-E

COORDONATORI GENERALI AI VOLUMULUI

Prof. univ. dr. Corneliu Bîrsan
Prof. univ. dr. Iosif R. Urs

Prof. univ. dr. Adrian Severin
Prof. univ. dr. Nicolae Volonciu

Editura
Academiei Române

Editura
Universul Juridic

București
2021

INIȚIATORI ȘI EDITORI GENERALI AI PROIECTULUI

Prof. univ. dr. Iosif R. Urs – Președintele Universității „Titu Maiorescu” din București
Prof. univ. dr. Mircea Dușu – Directorul Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române

COORDONATORI GENERALI AI VOLUMULUI*

Prof. univ.dr. Corneliu Birsan
Prof. univ. dr. Adrian Severin
Prof. univ. dr. Iosif R. Urs
Prof. univ. dr. Nicolae Volonciu

CONTRIBUTORI*

TEORIA GENERALĂ A DREPTULUI; LOGICĂ JURIDICĂ; PSIHOLOGIE JURIDICĂ; FILOSOFIA DREPTULUI; DOCTRINE JURIDICE

prof. univ. dr. Mihai Bădescu – coordonator
conf. univ. dr. Mihail Niemesch – coordonator
ambasador dr. filoz. Dan Mihai Bărliba
prof. univ. dr. Emilian Ciongaru
prof. univ. dr. Ion Craiovan
prof. univ. dr. Nicolae Culic
prof. univ. dr. filoz. Dumitru Gheorghiu
cercetător șt. gr. I Sofia Popescu

DREPT CONSTITUȚIONAL

conf. univ. dr. Marius Nicolae Balan – coordonator
prof. univ. dr. Adrian Severin – coordonator
conf. univ. dr. Silviu Gabriel Barbu
prof. univ. dr. Mircea Criste

DREPT ADMINISTRATIV

prof. univ. dr. Ioan Alexandru – coordonator
prof. univ. dr. Verginia Vedinaș – coordonator
prof. univ. dr. Vasilica Negruț
prof. univ. dr. Alina Livia Nicu

DREPT CIVIL

prof. univ. dr. Sache Neculaescu – coordonator
prof. univ. dr. Iosif R. Urs – coordonator
conf. univ. dr. Iliora Genoiu
conf. univ. dr. Petruța Elena Ispas
lect. univ. dr. Ioan Morariu
conf. univ. dr. Bogdan Pătrașcu
conf. univ. dr. Carmen Todiciă

DREPT PROCESUAL CIVIL

prof. univ. dr. Gabriela Răducan – coordonator
conf. univ. dr. Mădălina Dinu
conf. univ. dr. Eugen Hurubă
lect. univ. dr. Nicolae Horia Țiț

DREPT PENAL

prof. univ. dr. Alexandru Boroi – coordonator
conf. univ. dr. Ionuț Andrei Barbu
conf. univ. dr. Mirela Gorunescu
asist. univ. dr. Iulia Elena Nistor
lect. univ. dr. Bogdan Virjan

DREPT PROCESUAL PENAL

prof. univ. dr. Carmen Silvia Paraschiv – coordonator
lect. univ. dr. Denisa Barbu
lect. univ. dr. Georgiana Maria Teodorescu

DREPT INTERNAȚIONAL PUBLIC

conf. univ. dr. Felicia Maxim – coordonator
prof. univ. dr. Dumitra Popescu – coordonator
ambasador prof. univ. dr. h.c. Ion M. Anghel
prof. univ. dr. Olimpiu Crauciuc
prof. univ. dr. Nicoleta Diaconu
prof. univ. dr. Irina Moroianu Zlătescu
prof. univ. dr. Gabriela Oanță
conf. univ. dr. Roxana Mariana Popescu
asist. univ. dr. Ramona Predescu

DREPTURILE OMULUI

prof. univ. dr. Nicolae Voiculescu – coordonator
asist. univ. dr. Maria Beatrice Berna

DREPTUL UNIUNII EUROPENE

prof. univ. dr. Augustin Fuerea – coordonator
prof. univ. dr. Adrian Severin – coordonator
prof. univ. dr. Irina Moroianu Zlătescu
prof. univ. dr. Gabriela Oanță
conf. univ. dr. Roxana Mariana Popescu

DREPT COMERCIAL; DREPTUL CONCURENȚEI; DREPTUL INSOLVENȚEI

prof. univ. dr. Smaranda Angheni – coordonator
cercetător șt. gr. I Gheorghe Buta – coordonator
lect. univ. dr. Paul George Buta
dr. Dragoș Călin
lect. univ. dr. Mihaela Georgiana Iliescu
conf. univ. dr. Carmen Pălăcean
prof. univ. dr. Florentina Camelia Stoica
jud. dr. Nicoleta Țandăreanu

DREPTUL TRANSPORTURILOR

prof. univ. dr. Olimpiu Crauciuc – coordonator
prof. univ. dr. Constantin Anechitoae
prof. univ. dr. Florica Brașoveanu

DREPT BANCAR

ec. dr. Vasile Săvoiu

* în ordine alfabetică

DREPTUL MUNCII

prof. univ. dr. Alexandru Țiclea – coordonator
prof. univ. dr. Nicolae Voiculescu – coordonator
conf. univ. dr. Laura Georgescu
lect. univ. dr. Radu Ștefan Pătru
prof. univ. dr. Iosif R. Urs

DREPT INTERNAȚIONAL PRIVAT

prof. univ. dr. Ioan Chelaru – coordonator
conf. univ. dr. Aurelian Gherghie
prof. univ. dr. Adrian Severin

DREPT ROMAN

prof. univ. dr. Emil Molcuț – coordonator
lect. univ. dr. Alina Monica Axente

ISTORIA DREPTULUI ROMÂNESC

prof. univ. dr. Emil Molcuț – coordonator
cercetător indep. Cătălin Boboc
lect. univ. dr. Andrei Tinu

CRIMINALISTICĂ

prof. univ. dr. Emilian Stancu – coordonator
lect. univ. dr. Gabriela Matei
conf. univ. dr. Adrian Cristian Moise

MEDICINĂ LEGALĂ

prof. univ. dr. Valentin Iftenie – coordonator
dr. Francesca Culea
prof. univ. dr. Sorin Hostiuc

DREPTUL PROPRIETĂȚII INTELLECTUALE

prof. univ. dr. Viorel Roș – coordonator
prof. univ. dr. Teodor Bodoașcă
lect. univ. dr. Paul George Buta
lect. univ. dr. Ciprian Raul Romițan

DREPT FINANCIAR; DREPT FISCAL

lect. univ. dr. Aurelia Herling
lect. univ. dr. Ioan Morariu
prof. univ. dr. Ionica Oncioiu

DREPTUL MEDIULUI; DREPTUL URBANISMULUI; DREPTUL CONSTRUCȚIILOR

prof. univ. dr. Mircea Duțu
conf. univ. dr. Andrei Duțu
lect. univ. dr. Mihaela Paul

DREPTUL ASIGURĂRILOR

prof. univ. dr. Dumitru Badea – coordonator
prof. univ. dr. Felicia Alexandru
av. Liviu Chiric
conf. univ. dr. Laura Elly Naghi

DREPTUL FAMILIEI

conf. univ. dr. Antigona Camelia Iordana – coordonator
prof. univ. dr. Teodor Bodoașcă

DREPT MEDICAL

asist. univ. dr. Nicoleta Ramona Predescu
prof. univ. dr. Iosif R. Urs

DREPT NOTARIAL

prof. univ. dr. Liviu Bogdan Ciucă
notar publ. dr. Viorel Mănescu
conf. univ. dr. Manuela Tăbăraș

DREPTUL COMERȚULUI INTERNAȚIONAL; DREPT COMPARAT

prof. univ. dr. Adrian Severin – coordonator
lect. univ. dr. Roxana Maria Chiricac
conf. univ. dr. Carmen Pălăcean

CONSULTANȚI ȘTIINȚIFICI*

prof. univ. dr. Florian Bercea
prof. univ. dr. Emese Florian
prof. univ. dr. Evelina Oprina

prof. univ. dr. Nicolae Popa
prof. univ. dr. Constantin Sima

Evaluarea formei finale a textelor termenilor a fost realizată cu sprijinul
Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române

AU MAI CONTRIBUIT*

dr. Cristina Casian, asist. univ. drd. Lorena Codeia, șef lucr. dr. Mihnea Costescu, av. dr. Luiza Neagu, prof. univ. dr. Maria Niculescu, av. dr. Anne Marie Oprețoiu, dr. Cristian Păparău, dr. Mariana Roșu, conf. univ. dr. Alexandru Șerban Stănescu, conf. univ. dr. Andreea Teodora Stănescu, prof. univ. dr. Andreea Simona Uzlău

MANAGER PROIECT

Loredana Mariana Belu

MULȚUMIRI

Inițiatorii și coordonatorii volumului aduc mulțumiri colectivului Universității „Titu Maiorescu” din București format din asist. univ. dr. Maria Beatrice Berna și asist. univ. dr. Nicoleta Ramona Predescu, pentru valoroasa contribuție adusă la uniformizarea redactării și actualizarea documentării.

* în ordine alfabetică

CUVÂNT-ÎNAINTE

Românii au reputația unui popor priceput în lansarea unor proiecte grandioase, exprimând inteligență și spirit creator, pe care însă rareori le termină.

Când în aprilie 2015, în Aula Academiei Române, Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” și Universitatea „Titu Maiorescu” din București, după câțiva ani buni de tatonări și pregătiri, lansau proiectul Enciclopediei Juridice Române, mulți au gândit că lucrurile nu vor trece dincolo de cea frumoasă festivitate. Era „un pod prea îndepărtat”, ca să folosim expresia unui general britanic din cel de al Doilea Război Mondial, o țintă mult prea ambițioasă pentru vremurile noastre de frugalitate intelectuală și sete pantagruelică de profituri rapide, de superficialitate și individualism.

Acest scepticism inițial a amplificat atât uimirea, cât și admirația publică la apariția primului volum al Enciclopediei, în toamna anului 2018, tot în Aula Academiei Române, dar și în cadrul unei ceremonii organizate în Sala „Mitiță Constantinescu” a Băncii Naționale a României. Acel prim volum, cuprinzând aproximativ 3000 de definiții ale unor termeni și expresii relevante pentru domeniul dreptului și cele conexe lui, corespunzând primelor trei litere ale alfabetului român, a însumat peste 1000 de pagini, într-o prezentare grafică cu valoare bibliofilă, fiind editat, în colaborare, de Editura „Universul Juridic” și Editura Academiei. Lucrarea avea să fie onorată de către Uniunea Juriștilor din România cu Premiul „Andrei Rădulescu”, în domeniul științelor juridice interdisciplinare.

La data lansării volumului I, mulți se întrebau dacă nu cumva acesta va fi și ultimul. La urma urmelor, sunt atâtea proiecte românești care s-au împotmolit de la prima brazdă. Iată însă că după numai trei ani de la lansarea volumului consacrat termenilor și expresiilor care încep cu A, B și C, sunt gata de lansare volumul al doilea (literele D și E) și volumul al treilea (literele F, G, H, I și Î). Este vorba despre alte câteva mii de definiții, adunând peste jumătate de milion de cuvinte și câteva milioane de caractere, de-a lungul a circa 1300 de pagini. Aceasta este opera colectivă impresionantă a peste 100 de contributori, coordonată de specialiști reputați ai dreptului și realizată cu asistența unor alte personalități ale școlii de drept românești, în calitate de consultanți.

Ceea ce impresionează, dincolo de aceste observații cantitative, este orientarea coordonatorilor către includerea, alături de termenii aparținând propriu-zis dreptului, și a multor concepte aparținând unor domenii – în special, economia – aflate într-un raport de conexitate cu științele juridice și fără înțelegerea cărora opera juridică riscă să se rupă de realitate, iar realitatea riscă să rămână fără sprijinul unei ordini juridice inspirate de propriile sale legități obiective, cu perspectiva deloc fericită ca cele două, dreptul și faptele, să intre în conflict. În acest context remarc numărul semnificativ de definiții cuprinse în volumul de față, referitoare la dreptul bancar și operațiunile bancare, alături de cele având ca obiect o serie de fenomene și teorii economice.

Firește, nu are cum să nu ne fure un zâmbet gândul că, grație contribuției științifice despre care vorbim aici, a autorilor și colaboratorilor cărora le datorăm Enciclopedia, bancherii vor înțelege mai bine dreptul și limitele în care acesta le permite să se miște, în timp ce juriștii vor înțelege mai bine fenomenul economic și rațiunea procedurilor bancare.

Remarcabil, de asemenea, este și efortul contributorilor de a echilibra sinteza cu analiza, ceea ce face ca multe dintre textele elaborate pentru explicarea unui concept să debuteze cu o definiție care surprinde esența obiectului cercetat, pentru a fi urmată de elaborări analitice și nuanțări relevante, cărora li se adaugă luări de poziție doctrinară, adesea inovative și curajoase, cu privire la unele chestiuni controversate, în trecut de natură a-i fi dezbinat pe teoreticieni și a-i fi bulversat pe practicieni.

Banca Națională a României a fost bucuroasă să sprijine realizarea volumului prin implicarea directă a propriilor săi experți. Așa cum niciun segment al vieții sociale nu poate ignora regula de drept care îl ordonează, tot așa multe activități sociale nu se pot desfășura fără implicarea, directă sau indirectă, a instituțiilor financiar-bancare. De aceea, simbioza celor două domenii, realizată și consolidată inclusiv prin acest volum al Enciclopediei Juridice Române, nu poate fi decât salutată. Aceasta vorbește și despre utilitatea reală a lucrării, despre aptitudinea sa de a răspunde intereselor mediului academic, ca și celor practice, nevoilor mediului juridic, dar și celor ale sferei economice, cu efecte benefice atât în planificarea politică și normativă, cât și în implementarea politicilor și aplicarea legilor.

Este firesc, așadar, ca Enciclopedia Juridică Română să fie considerată o lucrare științifică de importanță națională și să fie recunoscută și sprijinită ca proiect național de Academia Română și, în mod special, de Secția de Științe Economice, Juridice și Sociologie a acesteia.

Felicitându-i încă o dată pe inițiatori, coordonatori, contributory și editori cu ocazia apariției volumului al doilea al Enciclopediei Juridice Române, îmi exprim nu numai speranța că lucrarea va fi dusă până la finalul ei, dovedind că românii pot termina frumos ceea ce au început frumos, ci și speranța că mesajul ei exemplar de dăruire, perseverență și probitate științifică va inspira și generațiile viitoare spre a face din această carte, ca și din altele asemenea ei, o adevărată ființă vie mereu perfectibilă, mereu în evoluție, mereu mai utilă cetățenilor și cetății, românilor și lumii.

Academician **Mugur ISĂRESCU**
Președintele Secției de Științe Economice, Juridice și Sociologie
a Academiei Române
Guvernatorul Băncii Naționale a României

PREFAȚĂ

1. Volumul de față, cel de al doilea al Enciclopediei Juridice Române, include noțiunile și expresiile cu relevanță juridică corespunzând literelor D și E.

Elaborarea volumului a acoperit o perioadă de lucru de aproximativ trei ani, de la apariția volumului I, și a reclamat contribuția a peste 100 de specialiști în domeniul dreptului și domenii conexe (economie, filosofie, logică, sociologie, politologie, psihologie, etică, istorie, medicină, informatică etc.), din mediul academic (cadre universitare și cercetători) și al practicienilor cu activitate desfășurată în diferite centre de reflecție juridică ale țării, sprijiniți de mai mulți consultanți și de un excelent personal tehnic.

Lucrarea mărturisește faptul că **dreptul nu trăiește în afara realității sociale și că nu există zonă a realității sociale aflată în afara ordinii de drept**. De aceea, **o abordare enciclopedică a dreptului nu poate ignora caracterul său pluridisciplinar**. Este motivul pentru care printre termenii definiți se găsesc și unii aparținând unor domenii nejuridice (în primul rând, economia și sociologia), dar fără aportul cărora gândirea juridică nu s-ar mai putea dezvolta, știința dreptului nu ar mai păstra legături cu viața reală și ordinea juridică și-ar pierde eficiența ca sursă a unei armonii sociale durabile.

2. Prima ambiție a lucrării de față, aflată pe o linie de continuitate cu concepția volumului precedent, este aceea de a reabilita știința dreptului și de a-i restabili întăietatea în raport cu legislația.

Spre deosebire de ceea ce mulți, în special nejurisți, cred, trebuie precizat că **legea nu schimbă realitatea**. Realitatea este cea care este. Ea este un dat, iar legea poate doar să îi administreze efectele astfel încât să permită coexistența liniștită a membrilor societății, căutând, totodată, echilibrul dintre satisfacerea aspirațiilor de progres ale indivizilor, fiecare cu resursele și prioritățile sale, și satisfacerea nevoilor de dezvoltare colectivă ale unor comunități eterogene, a căror existență stă sub semnul variabilelor geografice și al transformărilor tehnologice.

Legile progresului nu sunt legi juridice. Fiecare domeniu al realității își are propriile legi obiective, care se exprimă independent de dorințele legiuitorului, dar care trebuie „civilizate” de legiuitor, adică puse în slujba comunității, a cetății, prin traducerea lor în termenii raporturilor de putere dintre persoane, fie ele subiecte individuale sau colective, fie animate de interese private sau mandatate a supraveghea interesele comune. **Atunci când legea juridică subiectivă nu ține seama de legea obiectivă a domeniului reglementat, dreptul intră în conflict cu realitatea, în loc să o domesticească, o tulbură și, în ultimă instanță, faptele se revoltă împotriva dreptului.**

În mare măsură, acesta este un fenomen care se desfășoară sub ochii noștri. El este unul periculos și nu avem voie să îl ignorăm. Numeroase situații negative de ordin economic, social, politic, cultural etc. care ne înconjoară sunt rezultatul unui voluntarism legislativ luxuriant, neprofesionist și chiar iresponsabil, care a uitat că **legea trebuie să fie precedată de știința dreptului și să fie produsul acesteia, iar nu invers**. Romanii au înțeles-o și au afirmat-o răspicat. Deși le-am preluat unele reguli și principii de drept, nu le-am preluat și înțelegerea profundă a fenomenului juridic.

Comunitățile ai căror membri suntem trăiesc între două jaloane pe care le-am putea asemui cu stâlpii de rezistență ai unei construcții. Unul este stâlpul de rezistență alcătuit din legile realității obiective, iar celălalt este stâlpul de rezistență al legilor juridice subiective. Aceste două structuri nu alcătuiesc un edificiu. Lăsate în atare paralelism, ele nu servesc la nimic; mai rău încurcă. Știința dreptului este arcul care le unește și le include într-un tot coerent și util. Acest arc permite trecerea a ceea ce este obiectiv în expresie subiectivă, împăcându-le, în același timp, pe cele două, unindu-le, în loc să le lase într-o relație de ignorare reciprocă sau de opoziție.

Știința dreptului este receptorul și interpretul legităților domeniului de reglementat, pe care le transpune apoi în limbaj legislativ; și tot ea este aceea care realizează critica legislației pentru a stabili ce

reglaje sunt necesare astfel încât puterea politică să nu violenteze puterea faptului natural. Negocierea permanentă dintre legea faptului și faptul legii se desfășoară în și prin știința dreptului.

Atunci când o lege nu ne este cunoscută, comportamentul subiectului de drept trebuie să plece de la prezumția (relativă) că ea este conformă cu principiile și raționamentele științei dreptului. Atunci când interpretarea *prima facie* a legii, din perspectiva științei dreptului, duce la concluzia că legislația este în conflict cu știința, jurisprudența trebuie chemată să asigure, tot pe calea interpretării, prevalența celei din urmă, până când, la alarma doctrinei, legiuitorul va interveni și va aduce modificări dreptului pozitiv.

Când Cicero spunea că „suntem robii regulii pentru ca astfel să fim liberi”, el îi avea în vedere pe membrii cetății a căror libertate nu se putea obține decât prin respectarea regulilor jocului și în limita respectului pentru acestea. Relația științei dreptului cu regula de drept este însă alta: „pentru a fi liberi, regula de drept trebuie să fie robul științei dreptului”. Iar aceasta nu pentru că am crede în existența unei reguli de drept natural apriorice, care ar fi revelată inițiatorilor în știința dreptului și care ar premerge regulii stabilite de legiuitor, impunându-se acestuia, și nici pentru că am susține, așa cum fac regimurile totalitare, existența unui adevăr științific unic care nu mai lasă loc dubiului, dezbaterii și liberului-arbitru. **Terenul științei, în acest caz, este cel al întâlnirii dintre voința politică liberă și legitățile domeniului de reglementat, cel al mariajului libertății cu cunoașterea, cel al opțiunii informate. Numai pe acest teren diversitatea intereselor și cea a soluțiilor, subsumate ideii de libertate, au sens.**

Ceea ce se constată este faptul că juriștii contemporani nu gândesc întotdeauna dreptul în termenii științei, ci în cei ai legislației. Nu se mai poate scrie sau vorbi despre drept, dacă nu se pornește de la legislație; de multe ori se pornește și se rămâne la legislație, care a devenit substitutul dreptului, epuizându-i întreaga substanță și secătuiind gândirea juridică. Aceasta explică și inflația normativă/legislativă, terenul de pe care a fost alungată doctrina generalizatoare și integratoare fiind inevitabil invadat de o mulțime nesfârșită de reguli tehnice care, în lipsa ancorelor teoretice, sunt în veșnică schimbare și pe care subiectul de drept uluit nu mai are cum să le cunoască. Astfel, **adagiul „nemo censetur ignorare legem” (nimeni nu poate invoca necunoașterea legilor) devine o pură ficțiune, iar supremația legii, o iluzie.**

Ramuri întregi de drept sunt definite exclusiv ca sumă de norme și nimeni nu se mai obosește să identifice și să articuleze o teorie generală a acestora. Or, **dacă în masa normelor care disciplinează anumite raporturi juridice cu obiect identic sau asemănător nu se pot găsi concepte, raționamente, principii și reguli comune, care să își găsească justificarea în realitatea socială și economică, iar nu în voința politică a legiuitorului, și care să răspundă unor obiective para-legislative cu caracter strategic, iar nu unor interese imediate cu caracter tactic, nu putem vorbi de ramuri de drept, ci doar de seturi de reglementări.**

Efortul de a cerceta dreptul din perspectivă științifică, iar nu sub apăsarea autorității politice materializate în legislație, caracterizează acest volum. Deși respectivul efort nu a dat roade depline, avem convingerea că s-au făcut pași importanți în direcția corectă. Chiar dacă lucrul este departe de a fi terminat, sperăm că am pus măcar bazele unui șantier în care se va putea lucra cu mai mult spor odată cu abordarea viitoarelor volume ale Enciclopediei sau în contextul altor eforturi doctrinare de la care **să aflăm și ce spune legea, dar mai ales ce ar trebui să spună și, în subsidiar, de ce spune ceea ce spune.**

3. A doua mare ambiție a lucrării noastre a fost aceea de a reface coerența dreptului, subminată de decenii, atât prin cercetarea paralelă a ramurilor sale, cât mai ales prin inventarea unor ramuri noi care s-au dezvoltat fără a mai ține seama de principii științifice și fără a se corela una cu alta.

Cândva dreptul civil era temelia tuturor ramurilor de drept. Se mersese până acolo încât să se susțină că nu există decât drept civil. De aici, deși, formal, prin noul Cod civil s-a ajuns la o unificare a dreptului privat (altminteri, criticabilă prin dogmatismul ei), știința dreptului s-a fragmentat, slujitorii săi uitând, că înainte de a fi constituționaliști, civilişti, comercialişti, penalişti, procedurişti etc., sunt... jurişti și că **ramurile dreptului, asemenea drepturilor și obligațiilor din contractele sinalagmatice, trebuie să se sprijine și să se completeze una pe cealaltă, în așa fel încât cu toate să se articuleze într-un sistem cu adevărat funcțional.**

Lipsa unei viziuni științifice integratoare a condus la ceea ce s-ar putea numi desocializarea profesioniștilor dreptului. Specialiștii diverselor ramuri și-au pierdut abilitatea de a discuta între ei pentru a ajunge la abordări convergente, pentru a stabili în ce fel ordinea juridică specifică uneia dintre ele ajută la consolidarea ordinii juridice specifice celorlalte. Lipsa unui asemenea dialog nu numai că a exclus interdisciplinaritatea, dar a atrofiat și abilitatea comparației. **Exponenții ramurilor de drept au dezvoltat un anume dogmatism și exclusivism, care au pus în contradicție unitatea și coerența stării de fapt, pe de o parte, cu pluralitatea și autonomia relativă a ramurilor de drept, pe de altă parte.**

Așa se face că doctrina a ajuns să creeze convingeri adverse celor implicați în cercetarea și fundamentarea teoretică a diferitelor ramuri de drept (teoria generală a dreptului face loc dogmaticii de ramură), în timp ce practica este pe punctul de a genera un adevărat haos, făcând ca ceea ce este premiat în dreptul privat, să fie pedepsit în dreptul public, iar ceea ce este recomandat în dreptul public să fie sancționat în dreptul privat. Astfel de situații creează insecuritate juridică, frânează dinamica socială și generează blocaje instituționale.

În lipsa unei doctrine științifice care să se opună justițiar populismului, s-a ajuns ca logica raporturilor sociale civile, comerciale, constituționale, administrative etc. să fie pusă în umbră de logica penalistă. Regula de drept procesual potrivit căreia „penalul ține în loc civilul” s-a transformat, pe nevăgăte de seamă, în regulă de drept material cu înțelesul că „penalul ține în loc socialul” sau „penalul ține în loc dezvoltarea”.

Dacă în dreptul comercial, pornind de la constatarea că scopul comerțului este profitul (*finis mercatorum est lucrum*) și că, potrivit legilor economice, profitul crește prin creșterea vitezei de circulație a capitalului, se acordă prioritate voinței aparente, în raport cu voința reală, și se încurajează subiectele de drept să intre cu celeritate în raporturi juridice, fără a mai cerceta îndelung dacă nu cumva realitatea este alta decât cea indicată de aparență, în dreptul penal, omisiunea de a investiga situația de fapt până în cele mai mici detalii și aproximările valorice justificate în logica celerității comerciale, ca exigență obiectivă, au fost aspru condamnate.

Dacă în dreptul civil manifestarea de voință făcută în glumă (*iocandi causa*) este nulă și, de aceea, nu produce efecte juridice, consimțământul fiind cercetat cu atenție pentru a se stabili dacă el a exprimat o intenție autentică de angajare într-un raport juridic, în dreptul penal, o ofertă de dare de mită făcută fără nicio intenție serioasă sau printr-o exprimare eronată, neurnată de niciun gest material care să confirme autenticitatea laturii subiective a unei eventuale infracțiuni, a fost pedepsită, sub cuvânt că infracțiunea este una de pericol, iar nu una de rezultat. Astfel, glumele și presupusele intenții sugerate de ele au produs consecințe juridice grave (de natură penală), fără a se fi cercetat măcar dacă pericolul invocat era unul teoretic sau unul autentic, unul aparent sau unul real, unul cu o minimă consistență sau unul fără niciun impact.

Consecințele negative ale unor asemenea abordări au fost potențate de precaritatea culturii dubiului în societatea românească actuală, dar au și contribuit la dezvoltarea acesteia. Ideea că suspectul este totdeauna vinovat a ajuns, astfel, să domine dreptul românesc, nu doar în sălile tribunalelor, ci și pe stradă, unde „judecătorii de ocazie” soluționează cauzele aflate pe rolul instanțelor judecătorești înainte ca acestea să se pronunțe.

Există și situații în care lipsa de comunicare conduce la convergențe nepotrivite și nedorite. Astfel, în logica dreptului civil, se poate susține că și culpa cea mai mică declanșează răspunderea. O asemenea regulă a fost preluată de dreptul penal, deși logica acestuia, bazată pe importanța impactului social al fetei ilicite, exclude sancționarea penală a unor fapte cu grad de pericolozitate redus. Astfel, **răspunderea civilă a ajuns să fie substituită în cazuri de răspunderea penală.** Refuzul producerii unui prejudiciu minim pentru ca abuzul în serviciu să fie considerat infracțiune este expresia acestui mod de gândire, în care logica civilistă a fost copiată, fără a fi înțeleasă, de logica penalistă.

Coerența ramurilor nu presupune unificarea sau uniformizarea, ci compatibilitatea logică și complementaritatea funcțională a reglementărilor. Lipsa de coerență poate rezulta și din contopiri forțate, cum a fost aceea dintre Codul civil și Codul comercial român, fără o suficientă grijă în a diferenția între logica

raporturilor juridice civile și cea a raporturilor juridice comerciale. Așa se face, de pildă, că, în contractele bancare, debitorii afectați de impreviziune sunt tratați la fel, fie că sunt subiecte de drept civil, fie că sunt subiecte de drept comercial, chiar dacă, evident, abilitățile lor în estimarea riscurilor sunt net diferite, iar posibilitățile financiare de a suporta efectele acestora, prin comparație cu creditorul bancar, de asemenea.

În redactarea volumului de față am încercat – și, într-o măsură rezonabilă, am reușit – ca definițiile date unor instituții aparținând unor ramuri de drept diferite să fie corelate între ele. În acest sens, termenii au fost împărțiți în **unidisciplinari, interdisciplinari și pluridisciplinari**. Cei dintâi aparțin unei singure ramuri de drept și au fost definiți de o singură echipă de specialitate. Cei din a doua categorie au fost definiți de echipa de specialiști ai domeniului de definiție considerat a fi principal, după care, pe textul acesteia, au intervenit specialiștii altor domenii care și-au revendicat termenii. Cei din a treia categorie au fost definiți în paralel de specialiștii tuturor domeniilor care și i-au revendicat, întrucât s-a apreciat că diferențele de perspectivă și tratament de la un domeniu la altul sunt prea mari pentru a putea fi marcate prin simple nuanțe sau accente. În toate cazurile, acordul fin a fost realizat de coordonatorii volumului. Inclusiv în această privință drumul de parcurs către coerența ramurilor de drept este încă lung, dar avem speranța că începutul este bun, iar continuarea, încurajată.

4. Cea de a treia ambiție a fost una de ordin terminologic, ea pornind de la observația că dezvoltarea separată a ramurilor de drept, dar și a discursului juridic în general a dus și la o multiplicare a termenilor folosiți, ajungându-se la numeroase sinonimii, omonimii și antonimii, care, neconștientizate, fac comunicarea între specialiști foarte dificilă, dacă nu chiar imposibilă. În acest context, apare problema uniformizării limbajului juridic.

În continuare se pune, de pildă, problema termenilor „culpă” și „vinovăție”, care sunt folosiți cu înțelesuri diferite, mai ales când este vorba despre discursul de drept public și cel de drept privat.

De asemenea, termenul „instanță” pentru unii are exclusiv înțelesul de „instanță judecătorească”, în timp ce pentru alții el desemnează orice for în care este exercitată o autoritate și care poate fi nu doar judiciar, ci și legislativ sau administrativ.

O problemă aparent mai simplă a fost ridicată de nevoia opțiunii între cele două forme plurale ale substantivului „subiect (de drept)”. Cum rămâne să spunem? „Subiecte”, precum spun specialiștii de drept privat, sau „subiecți”, cum se exprimă specialiștii în drept public? Originea acestei diferențe este greu de stabilit și nici nu știm cât de importantă este. Folosirea ambelor forme, mai ales în aceeași lucrare, este greu de admis. Am optat pentru pluralul „subiecte” dintr-un principiu: limbajul civilist/privatist trebuie să aibă prioritate într-o societate normală, iar prin promovarea acestuia găsim și o cale de a ne opune tendinței de „penalizare” a dreptului, respectiv încercării de acreditare a ideii că dreptul penal este regina ramurilor de drept sau soarele în jurul căruia celelalte ramuri sunt chemate să se învâртеască.

Diferențe de vocabular se observă și între limbajul științific și cel al dreptului pozitiv. Astfel, textul legii fundamentale definește „legile constituționale” ca fiind exclusiv cele al căror obiect se referă la revizuirea Constituției. Restul legilor ar intra cu toate în categoria legilor infraconstituționale, care s-ar împărți doar în legi ordinare și legi organice. Sfera legilor ce pot fi denumite pe drept cuvânt „constituționale” este însă, la o analiză științifică, mult mai largă. Acolo intră și legile de „origine constituțională”, respectiv legi a căror adoptare este dispusă direct de Constituție, fie explicit, fie implicit, prin proclamarea unor principii (ex. „procurorii lucrează sub autoritatea ministrului justiției” sau statul român este „stat de drept” sau „Președintele poate fi pus sub acuzare pentru înaltă trădare”) care reclamă imperativ exprimarea în limbajul tehnic fără de care ordinea de drept rămâne ineficientă.

Chiar dacă, *stricto sensu*, aceste legi fac parte din dreptul intern, iar cel din urmă, potrivit tratatelor constitutive ale UE, se subordonează dreptului UE, ele au totuși un caracter constituțional aparte, astfel încât, în măsura în care Curtea Constituțională a României le confirmă conformitatea cu Constituția, cenzura Curții

de Justiție a Uniunii Europene este exclusă, dreptul unional neputând contraveni Constituțiilor naționale ale statelor membre. De aceea, atributul „constituțional”, asociat substantivului „lege”, trebuie definit din perspectiva unificării limbajului juridic.

La fel stau lucrurile cu instituția „societății”, pe care noul Cod civil român a transformat-o din gen în specie, numind astfel ceea ce știința dreptului trebuie să continue a numi „societate comercială”, așa cum, de altfel, o fac juriștii comercialiști. „Societatea comercială” este doar una dintre formele „societății”.

Tot de unificarea sau uniformizarea limbajului juridic ține și corectarea unor expresii fără sens intrate în circuitul lingvistic românesc prin erori de traducere din alte limbi. Un exemplu grăitor este cel al sintagmei de largă utilizare „stat de drept”. Legăturile abuzive care se fac cu aceasta și includerea în concept a unor teze care nu au nicio legătură evidentă cu el sunt posibile tocmai din cauza ambiguității sale.

În realitate, expresia a fost preluată din limba franceză, unde prin „*état de droit*” se înțelege „starea de legalitate” – chiar dacă „*état*” mai poate însemna și „stat”, iar „*droit*”, și „drept” –, ceea ce în limba engleză se exprimă prin formula mult mai clară „*rule of law*”, tradus nu ca „regula legii” și nici ca „guvernare prin lege” (situație cunoscută și în regimurile dictatoriale), ci ca „guvernarea legii”, echivalând cu formula „supremația legii”. În Constituția României acest concept, care exclude arbitrarul în conducerea statului și pune într-o legătură indestructibilă democrația, ca sistem de adoptare a legii, cu subordonarea oricărui act, indiferent de unde emană, față de dispozițiile legii și cu drepturile omului, se regăsește în formula potrivit căreia „*nimeni nu este mai presus de lege*”. În volum, ori de câte ori am putut, am evidențiat că „stat de drept” înseamnă „guvernarea legii”.

În fine, un ultim exemplu se referă la dilema alegerii între variantele de plural folosite pentru substantivul „*complet*”, respectiv „*complete*” sau „*completuri*”. Este posibil ca amândouă să fie corecte, așa cum unii susțin că este deopotrivă corect să spunem „*succese*” și „*succesuri*”. Am optat pentru „*complete*”, pentru simplul motiv că aceasta era forma folosită pe vremea în care limba română se găsea printre disciplinele de studiu și/sau probele concursului de admitere la facultățile de drept.

5. Volumul II al Enciclopediei Juridice Române, asemenea primului volum, ridică problema selecției termenilor definiți, precum și a amplitudinii definițiilor.

Selecția este, neîndoielnic, subiectivă și, de aceea, susceptibilă de controverse. Unii vor fi preferând ca și alți termeni să fi fost definiți. Alții vor opina că unii termeni nu era imperios să își găsească locul într-o lucrare dedicată dreptului. Pe de altă parte, pentru unii, unele definiții vor părea prea lungi, în timp ce, pentru alții, unele definiții vor fi prea sumare. În ceea ce ne privește, socotim că niciun termen sau expresie esențială nu a rămas în afară, în timp ce conceptele „neesențiale” introduse în volum nu au cum deranja. Rămâne însă pentru redactorii următoarelor ediții să revizuiască lista termenilor și să o amplifice sau să o restrângă în mod corespunzător.

Cât privește dimensiunea textelor, opțiunea coordonatorilor a fost pentru a ne depărta de formatul unui dicționar explicativ și a prezenta diversele concepte nu doar prin definiții sintetice, de regăsit, de regulă, în prima frază a fiecărui text dedicat unui anumit concept, ci prin mini-eseuri care să permită inclusiv abordarea și clarificarea unor aspecte controversate. În mare măsură, încercarea a reușit și, cu certitudine, efortul va trebui continuat.

Există totuși o diferență vizibilă între dimensiunile definițiilor. Motivele sunt obiective și subiective. Pe de o parte, unii termeni sau unele expresii nu se pretau la descrieri și comentarii ample. Sinteza trebuie și ea prețuită. Pe de altă parte, lucrarea a trebuit adaptată la stilurile contributorilor, fiind ținută să integreze diversitatea concepțiilor acestora asupra nivelului de profunzime al expunerii, precum și înclinația sau reticența lor în a se pronunța asupra unor probleme controversate. Evident, fiind o operă colectivă, iar majoritatea textelor fiind produsul mai multor contributori, aceste diferențe au fost reduse la maximum posibil, inclusiv prin intervenția coordonatorilor și cu sprijinul consultanților.

Așa se face că majoritatea problemelor mult disputate în mediul juridic își găsesc în acest volum, dacă nu soluția, cel puțin unul dintre posibilele răspunsuri, făcând din el o sursă de reflecție pentru teoreticieni și un instrument de lucru pentru practicieni.

Tocmai în ideea de a apropia lucrarea de nevoile pieței, am inclus mulți termeni dintr-un domeniu care rămâne încă misterios pentru majoritatea profesioniștilor dreptului, dar cu care ne întâlnim tot mai des și care este tot mai de neocolit: dreptul bancar și tehnica operațiunilor bancare. Efortul de a exprima limbajul tot mai codificat al specialistului din acest domeniu în vocabular juridic clasic și de a corela uzanțele născute în raporturile bancare cu conceptele fundamentale ale dreptului civil și raționamentele generale ale dreptului comercial a fost considerabil. Nu am fi putut face acest lucru fără implicarea experților BNR și fără sprijinul venit din partea altor instituții bancare. Datorită acestora, volumul cuprinde deslușiri fără precedent ale unor practici și concepte bancare, până acum, pentru cei mai mulți, total opace, dar și, ca urmare a întâlnirii cu teoria dreptului, precizări cu privire la cadrul juridic general, forjat de știința dreptului, în care imaginația speculativă a bancherilor trebuie să se situeze pentru a nu produce inechitate și instabilitate socială.

Ca metodă de redactare, merită subliniată împrejurarea că majoritatea termenilor sunt tratați printr-o frază sau un scurt text de început în care, așa cum cere tehnica definiției, a fost surprinsă esența instituției juridice în cauză, inclusiv după nevoi și posibilități, prin marcarea genului proxim și a diferenței specifice. Găsim aici una dintre diferențele între Enciclopedia Juridică Română și tratatele de drept, care descriu și comentează teze, instituții și norme, dar mai puțin le esențializează în formule sintetice. Or, o atare esențializare a presupus un efort enorm din partea contributorilor, confirmând zicala potrivit căreia pentru o oră de sinteză ai nevoie de o viață de analiză.

După această introducere, textele continuă cu comentarii dezvoltatoare care includ nuanțele indispensabile pentru înțelegerea problemei în amploarea și complexitatea ei, precum și cu prezentarea chestiunilor sensibile și controversate. Desigur, asemenea texte nu pot suplini tratatele sau monografiile și nici nu își propun acest lucru. Ele sunt instrumente alternative și complementare acestora.

De asemenea, într-o enciclopedie nu pot fi prezentate și comentate teoriile concurente într-o problemă sau alta. Atunci când a fost indispensabil și posibil, asemenea teorii au fost evocate succint.

În realizarea acestui volum, s-a considerat potrivită și inserarea unor fotografii care, pe de o parte, reproduc documente sau surprind imagini din istoria României, relevante în ceea ce privește construcția statului și dreptului român, cu un accent special asupra evoluției mediului academic românesc, iar pe de altă parte, evocă figuri devenite legendare ale școlii române de drept, ale Almei Mater în general, care impun, dincolo de hotarul vieții lor pământeste, respectul, recunoștința și neuitarea noastră, a urmașilor lor, în veacul veacurilor.

Adresăm mulțumiri speciale Bibliotecii Academiei Române, domnului acad. prof. ing. Nicolae Noica – directorul general al acesteia, pentru a fi permis accesul la documentația aflată în patrimoniul instituției și inserarea unor imagini fotografice dintre cele păstrate acolo în paginile prezentului volum. Mulțumim, de asemenea, colaboratorilor săi, Alina Popescu și dr. Emanuel Petac, pentru selecția materialului fotografic.

6. Enciclopedia este o amplă operă colectivă care, în domeniul vizat, ajunge la esență și, prin articularea elementelor de bază ale științei respective, trasează o anumită linie de gândire comună, fixează standarde de neignorat pentru toți specialiștii domeniului sau toți cei ce vor să se manifeste pe terenul său.

Vor fi, fără îndoială, mulți cei care nu vor împărtăși punctele de vedere exprimate în lucrarea de față sau le vor împărtăși cu rezerve ori cu argumente diferite. Mai ales în domeniul cercetării științifice, libertatea de opinie este și trebuie garantată. Dintr-o atare perspectivă, orice tratare critică este bine-venită, abordarea enciclopedică, inclusiv în drept, fiind nu un sfârșit de drum, ci un început la care ne întoarcem mereu.

Inclusiv Enciclopedia de față nu este o Biblie a dreptului. Ea nu descrie o istorie finită și nu formulează învățături eterne. Rolul ei este de a dinamiza reflecția și de a câștiga ea însăși dinamism ca urmare a invitației la dezbateri critice încapsulate în ea. Aceasta nu înseamnă însă că nu își păstrează rolul unic de far. Niciun corăbier al dreptului pozitiv, al doctrinei și jurisprudenței nu poate ignora acest far, nu își poate stabili trasee și nu poate da comenzi fără să îl caute și fără să se raporteze la el; altminteri riscul de a eșua printre stânci sau de a rata intrarea în ape sigure va crește enorm.

Putem critica și perfecționa o enciclopedie – inclusiv pe cea de față; dar nu o putem ocoli. Enciclopediile au rolul lor, ce nu poate fi negat nici măcar de imperfecțiunea lor. Cu aceste gânduri, convingeri și speranțe a fost scris și acest al doilea volum.

Coordonatorii generali ai volumului

D

D (dr. trans.), pavilion literal, din Codul Internațional de Semnale Maritime, prin care se trimite mesajul: „Mențineți-vă la distanță bună de mine, manevrez cu greutate!”.

da mihi factum, dabo tibi ius (lat.), „dă-mi faptele și îți voi da dreptul”, expresie care fixează distribuția prerogativelor procesuale pe care le au părțile și judecătorul în cadrul procesului civil. Exercițarea dreptului de dispoziție recunoscut părților presupune stabilirea obiectului și limitelor procesului, potrivit principiului disponibilității, judecătorului revenindu-i obligația de a face o corectă calificare juridică a actelor și faptelor pretinse de părți, cu respectarea principiului contradictorialității (**v.**) și a dreptului la apărare (**v.**) al acestora, chiar dacă părțile le-au dat o altă denumire. Judecătorul este obligat să manifeste rol activ, pentru a preveni orice greșală, astfel încât soluția pronunțată să fie legală și temeinică, scop în care poate pune în discuția părților aspecte care nu au fost menționate de acestea în cerere sau în întâmpinare, pentru a da faptelor și actelor pretinse calificarea juridică pe care o apreciază a fi cea corectă. Când însă părțile au convenit asupra calificării juridice a faptelor și actelor deduse judecării și au înțeles să limiteze dezbaterile la anumite aspecte ale cauzei, judecătorul se va pronunța în aceste limite, astfel cum au fost înțelese de părți.

dabilă (i. d. r.), a) denumire generică pentru toate dările medievale din Moldova; b) numele birului din Moldova, stabilit prin cislă (**v.**).

dăbilar (i. d. r.), a) denumirea persoanei care strângea birul (**v.**) în Evul Mediu; b) receptor.

dactilogramă (criminalistică), urmă lăsată de desenul papilar pe suprafața unui suport. **D.** poate fi imprimată voluntar sau involuntar. **D.** imprimată voluntar este denumită impresiune papilară și se obține prin procedeul de amprentare dactiloscopică. Constituie model de comparație și contribuie la verificarea, respectiv identificarea unei persoane. **D.** imprimată involuntar este

denumită urmă papilară (**v.**) și este formată în timpul săvârșirii unei fapte penale. Impresiunile și urmele papilare pot fi digitale sau palmare, în funcție de locul pe care se formează crestele papilare, respectiv pe degete sau pe palme, și plantare, atunci când crestele papilare se formează pe talpa picioarelor.

dactiloscopie (gr. *dactilos* – “deget” și *scopia* – “prin care se poate investiga, privi”) (criminalistică), ramură a tehnicii criminalistice care are ca obiect de studiu desenele papilare din zona digitală, palmară sau plantară, precum și urmele lăsate de aceste zone în câmpul infracțional, utile pentru identificarea persoanelor și a cadavrelor. Toate cercetările științifice efectuate asupra trăsăturilor desenului papilar și a utilității acestuia în identificarea persoanelor au contribuit la apariția acestei ramuri, foarte importantă pentru știința criminalisticii. Într-o formulare sintetică, **d.** este știința privind studiul desenelor papilare (**v.**).

DAF (dr.trans.), (*Delivered at Frontier* – “livrat la frontieră”), termen care, prin Regulile INCOTERMS 2011, a fost înlocuit cu termenii DAF (“*Delivered at Terminal*” – “livrat la terminal”) (**v.**) și DAP (“*Delivered at Place*” – “livrat în locul de destinație specificat”) (**v.**). În anul 2020, DAF din Regulile INCOTERMS 2011 a fost înlocuit cu DPU (*Delivered at Place Unloaded* – “livrat cu descărcare în locul de destinație

dagherotipie (dr. prop. int.), prima formă de fixare permanentă a imaginilor pe un suport fizic cu ajutorul unei camere obscure (fotografia). Aparatul cu ajutorul căruia s-a realizat prima imagine fotografică a fost produs în anul 1837 și poartă denumirea de „dagherotip”, după numele unuia dintre inventatori - Louis Jacques Mandé Daguerre, cel de al doilea fiind Joseph Nicéphore Niépce. Aparatul, care nu a fost brevetat de către inventatori, a stârnit senzație și s-a răspândit cu repeziciune, inventatorii devenind eroi naționali ai Franței și primind din partea statului o pensie viageră. Dagherotipul, care folosea o placă de cupru acoperită cu un strat de argint

fotosensibil și presupunea tratarea cu vapori de iod, este predecesorul aparatului de fotografiat cu rolfilm. La 19 august 1839, Franța a făcut cunoscută invenția lui Louis Jacques Mandé Daguerre și Joseph Nicéphore Niépce, calificând-o drept „un cadou gratuit pentru omenire”. Data de 19 august a fost declarată, în anul 2009, Ziua Mondială a Fotografiei.

dajdie (i. d. r.), uneori, dajde. a) termen care desemnează o taxă în Evul Mediu; b) bir; c) dare; d) impozit.

dajnic (i. d. r.), uneori, dăjdier. Contribuabil care plătea, în Evul Mediu, în Moldova și Țara Românească, birul și alte dări.

damnatio (dr. roman), declarație făcută la mancipațiunea fiduciară (**v.**), în scopul asumării unor obligații bănești. Creditorul îi impunea debitorului obligația de a restitui suma de bani primită prin cuvintele solemne *damnas esto*. **D.** ținea loc de hotărâre judecătorească, debitorul insolubil fiind supus executării silite asupra persoanei, considerându-se, astfel, că a fost judecat.

damnatio memoriae (lat.) “condamnarea memoriei” (dr. roman), anularea actelor emise de împărat și condamnarea memoriei acestuia de către Senat. În epoca principatului, Senatul, prezidat de consuli, a dobândit jurisdicția penală, ca instanță supremă, inclusiv în procesele cu caracter politic. În exercitarea acestei jurisdicții, Senatul judeca domnia împăratului, după moartea sa, iar dacă îi dezaproba actele, le anula și îi condamna memoria.

damnatio partes facit (dr. roman), determinarea părții care revine fiecărui legatar. Dacă în legatul *per damnationem* se utiliza o anumită formulă (*coniunctim*), în cazul **d.p.f.** se determina partea fiecărui legatar încă din momentul întocmirii testamentului, fără a mai avea loc acrescământul.

damnum (dr. roman), pagubă. Partea care nu își executa obligația din vina sa trebuia să plătească daune-interese pentru a-l despăgubi pe reclamant. Atunci când obligația avea ca obiect un bun sau o anumită lucrare, trebuia să se facă o evaluare în bani, conform principiului condamnării pecuniare. Evaluarea era făcută de către judecător sau de către părți. În evaluarea pagubei suferite de reclamant, judecătorul ținea seama nu numai de paguba reală, denumită *damnum*, ci și de câștigul de care reclamantul fusese

privat, denumit *lucrum*. Pornindu-se de la cei doi termeni, în dreptul modern s-au creat expresiile *damnum emergens* (paguba care se arată) și *lucrum cessans* (câștigul care lipsește). a) **d. emergens**, paguba efectivă – sintagmă care semnifică pierderea efectiv suferită de victima faptei prejudiciabile sau cea cauzată creditorului prin neexecutarea, executarea necorespunzătoare sau cu întârziere, de către debitor, a obligațiilor generate de contract. În cazul răspunderii delictuale, se pot acorda despăgubiri și pentru un prejudiciu viitor, dacă producerea lui este neîndoielnică. Potrivit actualei reglementări, la cuantificarea pierderii efectiv suferite de cel prejudiciat, vor fi avute în vedere și cheltuielile pe care acesta le-a făcut pentru evitarea sau limitarea prejudiciului. Cât privește prejudiciul cauzat de pierderea șansei de a obține un avantaj sau de a evita o pagubă, reparația va fi proporțională cu probabilitatea obținerii avantajului ori, după caz, a evitării pagubei, ținând cont de împrejurările faptei și de situația concretă a victimei. La răspunderea contractuală, debitorul răspunde doar de prejudiciile pe care le-a prevăzut sau pe care putea să le prevadă, excepție constituind prejudiciile cauzate prin neexecutarea intenționată sau din culpă gravă. Potrivit actualei reglementări, ce se vrea aliniată tendinței generale europene privind moralizarea contractului, debitorul nu datorează despăgubiri pentru prejudiciile pe care creditorul le-ar fi putut evita cu o minimă diligență; b) **d. infectum**, pagubă neprodusă, dar iminentă. Anumite litigii se puteau soluționa pe cale administrativă, fără organizarea unui proces, printr-o stipulațiune pretoriană. Atunci când o casă amenința să se prăbușească, vecinul îl putea constrânge pe proprietarul casei rău întreținute să promită, prin stipulațiune, că îi va plăti despăgubiri, în cazul prăbușirii casei sale peste casa vecină. Suma de bani era stabilită de către pretor și era atât de mare, încât părătul prefera să își repare casa, iar litigiul se soluționa fără organizarea unui proces; c) **d. iniuria datum**, pagubă cauzată pe nedrept – unul dintre primele delictive instituite de Legea celor XII table (449 a.Cr.), care avea să fie consacrat ulterior de Legea Aquilia (286 a.Cr.), cea care sancționa delictive precum uciderea unui sclav sau a unui animal aflat în cireadă, rănirea unui sclav sau a unui animal ori deteriorarea unui lucru al altuia. Pentru admiterea acțiunii (*actio Legis Aquiliae*), se cerea condiția ca fapta să fi fost ilicită (*iniuria*) și să fi fost săvârșită printr-o faptă comisivă, care implica un contact direct cu sclavul, animalul sau lucrul, și nu printr-o omisiune. (**v.** și *culpa lata dolo aequiparatur*).

dană (dr. trans.), porțiune de chei, special amenajată, împreună cu suprafața de apă din dreptul acesteia, la care poate acosta, de regulă, o singură navă fluvială sau maritimă, de pasageri ori de transport maritim. **D.** este locul dintr-un bazin portuar în care navele pot ancora pentru desfășurarea activităților de încărcare-descărcare (îmbarcare-debarcare). **D.** este prevăzută cu babale pentru legarea navelor, guri de apă pentru alimentarea navelor cu apă potabilă, tablouri de distribuție a energiei electrice etc., precum și cu instalații care asigură desfășurarea operațiunilor de încărcare-descărcare (**v.**). **D.** sunt numerotate cu numere sau cu litere și, de regulă, sunt grupate după natura traficului: a) **d.** de pasageri (terminal de pasageri), **d.** special amenajată pentru acostarea navelor fluviale și maritime de pasageri (de croazieră); b) **d.** de mărfuri generale, prevăzute cu magazii și mijloace de transport adecvate încărcării și descărcării mărfurilor; c) **d.** de cereale (terminal de cereale), în cazul cărora, pentru recepția cerealelor, se recomandă a fi asigurate cel puțin trei mijloace de transport: prin barje, vagoane de cale ferată și pe cale auto cu autocamioane; o atenție deosebită se acordă protecției împotriva evacuării prafului de cereale; în acest sens, se impun tehnologii speciale destinate manipulării cerealelor, cum ar fi sistemele de transport complet închise prevăzute cu mijloace de aspirație, menite a minimiza riscul de explozii și incendii; d) **d.** de vrac solid, destinate operării de mine-reuri feroase și neferoase, cereale, cărbuni și cocs; aceste mărfuri sunt operate în terminale specializate, situate, de regulă (acolo unde terenul permite), în vecinătatea bazinului fluvio-maritim, pe nave maritime și fluviale, cu transbord direct pe barje; alte categorii de mărfuri vrac solid sunt: cimentul, materialele de construcție, fosfatul etc.; e) **d.** de produse petroliere, **d.** prevăzute cu măsuri speciale de siguranță, pentru că aceste produse au dezavantajul de a fi inflamabile și toxice pentru oameni și prezintă riscuri de deversare cu produse în cursul manipulării, ceea ce poate determina amenințări grave pentru mediu și riscuri conexe: pericol iminent pentru sănătate, risc de incendiu sau explozie în apropierea scurgerii etc.; f) **d.** de mărfuri grele sau voluminoase, presupun dotarea **d.** cu mijloace tehnice adecvate și manipularea mărfurilor conform directivelor OMI, pentru a evita stricăciunile la structura cheiului. Unele **d.** poartă denumirea în funcție de destinație: a) **d.** de antrepozit, unde, în condițiile stabilite de vamă, se pot descărca și depozita mărfuri fără a se plăti taxe vamale; atât locurile depozitării, cât și mărfurile respective se află sub controlul direct al vămii; b) **d.** de descărcare, porțiune de

cheu, mol (**v.**), debarcader special amenajat, unde o navă poate executa descărcarea; c) **d.** de încărcare, locul special amenajat la un chei sau mol, destinat acostării navelor în vederea încărcării cu bunuri potrivit contractului de transport maritim; d) **d.** dublă, care permite staționarea/ancorarea unei nave lângă o altă navă, care este legată de babalele de pe cheul unei **d.** Alte: a) **d.** dragată, **d.** în dreptul căreia fundul este suficient de adâncit prin dragare (adâncire) pentru asigurarea operării navei în permanentă stare de plutire, la orice variație de nivel al apelor portuare ori al apelor din dreptul **d.** amenajate de-a lungul malurilor naturale, în rade sau în alte ape navigabile, unde, în mod normal, se pot efectua operațiuni de încărcare/descărcare. b) **d.** improprie, **d.** la care navele nu pot acosta din cauza adâncimilor mici sau la care navele nu pot opera din cauza lipsei instalațiilor corespunzătoare. c) **d.** militare, porțiuni de chei special amenajate în interiorul porturilor militare, destinate ancorării navelor, submarinelor militare și tuturor ambarcațiunilor militare de navigație.

danie (i. d. r.), a) act care întărește statutul social al celui care primea respectiva danie; b) a dăruii avere; donație.

dans (dr. prop. int.), a) înlănțuire de mișcări variate ale corpului omenesc, executate, de regulă, pe ritmul unei melodii. Un simplu pas de **d.** sau chiar un **d.**, în înțelesul general al cuvântului, nu poate beneficia de protecție prin drept de autor; de exemplu, nu este protejat prin drept de autor un tangou, un vals dansat de o pereche cu ocazia unei petreceri; b) formă de artă, în care autorul/autorii se exprimă printr-o succesiune de mișcări ritmice variate și expresive într-un mod original, indiferent dacă mișcările în sine sunt cunoscute sau nu, de exemplu, balet (**v.**). **D.** poate fi executat de o singură persoană, de două persoane sau de un grup de persoane și se poate realiza personal sau sub îndrumarea/coordonarea unui coregraf. **D.** este una dintre cele mai vechi forme de exprimare artistică. **D.** pot fi artistice, ritualice, folclorice, de salon, de societate, individuale, în perechi, în grup etc. Cel mai popular **d.** este valsul, dansat la Curtea Imperială de la Viena în secolul al XVII-lea, în pofida faptului că a fost mult timp un „**d.** interzis”, fiind considerat imoral din cauza apropierei mari dintre parteneri. Ziua de 29 aprilie, în care se comemorează și ziua de naștere a creatorului baletului modern Jean-Georges Noverre, a fost declarată de UNESCO Ziua Mondială a **D.** și este menită să promoveze **d.** în lume prin depășirea barierelor etnice, politice sau culturale, aceasta fiind sărbătorită în toate țările lumii.